

MALİ KURALLAR İLE DEVLET BAŞARISIZLIĞININ ÇÖZÜMÜ*

Solution of Government Failure With Financial Rules

Arzu POLAT¹

ÖZ

ABSTRACT

1930'lardan 1970'lere kadar uygulanan mali politikalar 1970'lerden sonra artan işsizlik ve enflasyon ile sonuçlanmış ve Keynesyen anlayışın sorgulanmasına neden olmuştur. Devletin görev ve fonksiyonlarının aşırı büyümesi ve devleti idare edenlerin elinde bulundukları güç ve yetkilerin sınırsız olması devletin kendinden beklenenleri yerine getirememesine diğer bir ifade ile devletin başarısızlığına neden olmuştur. Uygulanan ihtiyari maliye politikaları da başarısızlığı körüklemiştir. Anayasal iktisat, devletin hak ve yetkilerinin sınırlandırılarak bireylerin ekonomik hak ve özgürlüklere sahip olmasıdır. 1980'li yıllarla birlikte anayasal iktisat görüşü önem kazanmış ve devletin başarısızlığına karşı birçok çözüm önerisi sunulmuştur. Bu çözüm önerilerinden bir tanesi de mali kuralları olmuştur. Mali kuralların anayasal iktisat içerisinde yer almasının nedeni, yasalara dayandırmadan kamu yönetiminde herhangi bir sınırlandırmanın yapılamamasındandır. Mali kuralların kamu mali yönetiminde hızla yer etmesinde sürdürülemez kamu borç dinamiği etkili olmuş, hatta yatırımlar dışında kamu borçlanmasına izin verilmemesi "altın kural" olarak nitelendirilmiştir. Mali kurallarla devletin harcama, gelir, bütçe ve borçlanma yetkilerinin sınırlandırılması ile mali disiplinin sağlanması amaçlanmaktadır. Uygulama şekli ülkelerin içinde buldukları ekonomik duruma göre değişmekle birlikte harcama, gelir, bütçe ve borçlanma yetkilerinin sınırlandırılması mali kuralları olarak bilinmektedir. Türkiye'de mali disiplin ile kamu yönetiminde etkinliğin sağlanması adına 2000'li yıllardan itibaren mali kural benzeri birçok düzenleme ve uygulama hayata geçirilmiştir. Bu kapsamda çalışmada devletin başarısızlığı ve nedenlerine değinilerek, mali kuralların Türkiye özelinde uygulanabilirliği değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Fiscal policies implemented from the 1930s to the 1970s resulted in increased unemployment and inflation. After the 1970s, it causing the Keynesian understanding to be questioned. The excessive growth of the duties and functions of the state and the unlimited power and authority held by those who administer the state have led to the failure of the state to fulfill what is expected from it, in other words, to the failure of the state. Applied discretionary fiscal policies also fueled the failure. Constitutional economics is that individuals have economic rights and freedoms by limiting the rights and powers of the state. In the 1980s, constitutional economics gained prominence and many solutions to state failure were proposed. One of these solution proposals has been financial rules. The reason why fiscal rules are included in constitutional economics is that no restrictions can be made in public administration without basing it on laws. The unsustainable public debt dynamics being effective in the rapid inclusion of fiscal rules in public financial management, and even not allowing public borrowing except for investments has been described as the "golden rule". With fiscal rules, it is aimed to limit the expenditure, income, budget and borrowing powers of the state and to ensure fiscal discipline. Although the way of implementation varies according to the economic situation of the countries, the limitation of expenditure, income, budget and borrowing powers is known as fiscal rules. In order to ensure fiscal discipline and efficiency in public administration in Turkey, many regulations and practices similar to fiscal rules have been implemented since the 2000s. In this context, in this study, the failure of the state and its reasons will be mentioned and the applicability of the fiscal rules in Turkey will be tried to be evaluated.

Anahtar Kelimeler: Devlet başarısızlığı, mali kural, mali disiplin.

Keywords: Government failure, fiscal rule, fiscal discipline.

1. ORCID: 0000-0002-6251-8214

1. Arş.Gör.Dr., Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, arzuakyldz@gmail.com

*POLAT, A. (2023). "Mali Kurallar İle Devlet Başarısızlığının Çözümü" *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.10, s.30, s.294-303. Makale Geliş Tarihi: 14 Ağustos 2023 Kabul Tarihi: 20 Eylül 2023

EXTENDED ABSTRACT

The depression experienced in 1929, it started to turn to fiscal rule instruments by accepting the Keynesian understanding. Keynes, who adopted the understanding of interventionist state, put forward the view that it is necessary to reduce taxes and increase public expenditures in order for the state to get rid of this crisis. However, discretionary fiscal policies, which started to be used intensively with the Keynesian economic understanding, failed to solve the stagflation problem that emerged in the 1970s and the use of fiscal policies became controversial. Fiscal policies implemented from the 1930s to the 1970s resulted in increased unemployment and inflation after the 1970s. Despite the implementation of fiscal policies, it could not provide a balanced budget and budget deficits occurred. In the absence of fiscal rules in the economy, borrowing and budget deficits are seen. These borrowing and budget deficits show the instability and inadequacy of the state in the economy. It has been questioned that discretionary fiscal policy is shown as a solution because of the problems faced by the state in its failure. In order to change this situation, the concept of Constitutional Economics, which is included in the Public Choice Theory and formed with the leadership of James Buchanan, has been developed. In order for the state to have a good administration, it creates the theory of constitutional economics by limiting the power and authority of both the state and the individual in the economic field and examining them within a legal framework. According to public choice economists, the concept of "state failure", which is an alternative theory to market failure, emerged with the expansion of the powers and duties of the state towards the end of the 1970s, and studies were carried out in this field. The excessive growth of the duties and functions of the state and the unlimited power and authority held by those who administer the state have led to the failure of the state to fulfill what is expected from it, in other words, to the failure of the state. Applied discretionary fiscal policies also fueled the failure. Constitutional economics is that individuals have economic rights and freedoms by limiting the rights and powers of the state. With the 1980s, constitutional economics gained importance and many solutions were offered against the failure of the state. One of these solution proposals has been financial rules. In constitutional economic theory, which includes fiscal rules; income, borrowing, expenditure and budget rules. The reason why fiscal rules are included in constitutional economics is that no restrictions can be made in public administration without basing it on laws. The reason why fiscal rules are included in constitutional economics is that no restrictions can be made in public administration without basing it on laws. The unsustainable public debt dynamics being effective in the rapid inclusion of fiscal rules in public financial management, and even not allowing public borrowing except for investments has been described as the "golden rule". With fiscal rules, it is aimed to limit the expenditure, income, budget and borrowing powers of the state and to ensure fiscal discipline. Although the way of implementation varies according to the economic situation of the countries, the limitation of expenditure, income, budget and borrowing powers is known as fiscal rules. Fiscal rules began to be seen as a solution to the instability in the economy of countries after 1990. Balanced budget and borrowing rules, one of the most widely used types of fiscal rules, are used in both developed and developing countries. Countries that use these two rules together generally have high welfare levels. Developing countries generally use the income rule by financing public expenditures. Developed countries, on the other hand, implement fiscal discipline by making use of debt or budget laws. Fiscal discipline could not be achieved in Turkey in the early 1990s due to the increase in inflation and the budget deficits arising from debts. In the government, the control against public expenditures remained weak and borrowing was used to finance the expenditures, but there were no limitations on the debts. For this reason, there has been an increase in fiscal indiscipline, domestic borrowing and public deficits. In order to ensure efficiency in public administration with fiscal discipline in Turkey, many regulations and practices similar to fiscal rules have been made since the 2000s. The negativities experienced in the 2001 crisis and the fiscal rules, which were thought to have no effect on public finance, emerged after this process in order to revive the economy. The mentioned reforms are generally grouped under the fiscal rules on debt management.

GİRİŞ

1929'da yaşanan buhran ile Keynesyen anlayış kabul edilerek mali araçlara yönelmeye başlanmıştır. Müdahaleci devlet anlayışını benimseyen Keynes, devletin bu buhrandan kurtulması için vergileri düşürmek ve kamu harcamalarını yükseltmek gerektiği görüşünü öne sürmüştür. Ancak, Keynesyen iktisadi anlayışla birlikte yoğun olarak kullanılmaya başlanan ihtiyari maliye politikaları 1970'li yıllarda ortaya çıkan stagflasyon sorununa çözüm olmada başarısız olmuş ve ihtiyari maliye politikalarının kullanılması tartışılır hale gelmiştir (Günaydın, Eser, 2009: 52). Maliye politikalarının uygulanmasına rağmen denk bütçe sağlanamamış ve bütçe açıkları oluşmuştur. Ekonomide mali kuralların olmadığı süreçte borçlanma ve bütçe açıkları görülmektedir. Bu borçlanma ve bütçe açıkları ise devletin ekonomideki istikrarsızlığını ve yetersizliğini göstermektedir. Bütçe açıklarını kapatmak için

borçlanmaya başvuran devlet daha da büyümüş ve Leviathan devlete¹ dönüşmüştür. Devleti başarısızlığa iten bu sebeplerden dolayı ihtiyari mali politikaların çözüm olarak gösterilmesi sorgulanmıştır. Bu durumun değişimi için Kamu tercihi teorisinde yer alan ve James Buchanan'ın öncülüğü ile oluşan “anayasal iktisat” görüşü geliştirilmiştir. Anayasal iktisat teorisi, devletin iyi bir yönetime sahip olması için hem devletin hem de bireyin ekonomik alandaki güç ve yetkilerini sınırlandırılması ve yasal bir çerçevede içinde incelenmesini sağlamaktadır. Sınırlandırılmak istenen devlet değil, devletin yetkileridir ve bu sınırlandırma da anayasal sınırlar içerisinde yapılmaktadır.

1980’li yıllardan sonra devletin sürdürülemeyen borçlar ve bütçe açıklarını, anayasal iktisat’ın mali kural önerileriyle çözümü yaygın hale gelmiştir. Mali kuralları kapsayan anayasal iktisat teorisinde; gelir, borçlanma, harcama ve bütçe kuralları yer almaktadır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler genellikle mali disiplin kuralları ile makroekonomik göstergelerin istikrarını sağlamaktadır.

2007 yılı IMF’nin Konsültasyon Sonuç Bildirgesi’nde Türkiye’nin kurallı maliye politikasına geçmesi konusunda açık öneride bulunulmuş ve mali kural benzeri uygulamalara gidilmiştir. 2010 yılında da “Mali Kural Kanun Tasarısı” hazırlanmış ancak tasarı olarak kalmıştır.

1. Devlet Başarısızlığı Kavramı

Piyasa ekonomisinin de kamu ekonomisinin de karar alma süreçleri birbirine benzemekle birlikte farklılıklar söz konusu olup Şekil 1’de gösterilmektedir.

Şekil 1. Piyasa Ekonomisi ve Kamu Ekonomisi Karar Alma Süreçleri	
Piyasa Ekonomisi	Kamu Ekonomisi
<p>Talep (Tüketiciler) •Amaç: Fayda maksimizasyonu</p>	<p>Talep (Seçmenler, baskı grupları) •Amaç: Hizmetlerin artırılması, vergilerin azaltılması</p>
<p>Arz (Firmalar) •Amaç: Kar maksimizasyonu</p>	<p>Arz (Politikacılar, bürokratlar) •Amaç: Oy ve nüfuz maksimizasyonu</p>
<p>Tercih Belirtme (Fiyat) •Çıktı: Özel mal ve hizmetler</p>	<p>Tercih Belirtme (Oylama) •Çıktı: Kamusal ve yarı kamusal mal ve hizmetler</p>
<p>Kaynak: Kirmanoğlu, H. (2009). Kamu Ekonomisi Analizi, Beta Yayınları, İstanbul.</p>	

Kaynak tahsisinde piyasanın mı kamu ekonominin mi etkin olduğu her zaman tartışılmalı bir durumdur. Piyasa ekonomisinin kaynak tahsisinde etkin olmadığı ya da başarısız olduğu durumlar için kamu müdahalesi öngörülmektedir. Ancak piyasa ekonomisi kaynak tahsisinde etkin olmadığına devlet hangi oranda müdahalede bulunmalıdır? Başarılı olunan her durumda devletin müdahalesi yersiz olabilir ve hatta devlet müdahalesi bazen piyasa başarısızlığından daha fazla olumsuz etkiler yaratabilir (Wolf, 1998).

Le Grand’a göre devlet bu müdahaleyi üç türlü yapabilir: mal veya hizmetleri kendi sağlayarak, vergi veya sübvansiyonları kullanarak ve regülasyonları kullanarak. Devlet mal veya hizmetleri kendisi üretebilir ve bu mal hizmetlerin fiyatına vergilerle müdahale ederek piyasa fiyatının üstünde olmasına veya sübvansiyonlarla piyasa fiyatının altında olmasına neden olabilir ve son olarak da miktar veya kalite kontrolü ile düzenlemelerde (regülasyon) bulunabilir. (Akça, 2011: 183). Ancak bu müdahalelerde kaynak tahsisinde etkinliği bozabilir ki bu da tam olarak “devlet başarısızlığı” olarak adlandırılmaktadır.

Kamu tercihi teorisyenlerine göre piyasa başarısızlığına karşı “devlet başarısızlığı” kavramı 1970’li yılların sonlarına doğru devletin yetkilerinin ve görevlerinin genişlemesi ile ortaya çıkarak bu alanda çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar sonucu kamu malları teorisi, kurumlar teorisi ve refah ekonomisi içinde gelişen kamu tercihi teorisi yaklaşımları gelişmiştir (Sakal, 2008: 3). Refah ekonomisi iktisatçılarına göre ekonomide piyasa başarısızlığı ve

¹ “Leviathan Devlet”, mutlak güç ve sınırsız yetkilere sahip olan devlet olarak tanımlanmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Thomas Hobbes, (2017), Leviathan veya Bir Din ve Dünya Devletinin İçeriği, Biçimi ve Kudreti (Çev. Semih Lim), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 15.Baskı.

² “Devlet başarısızlığı”, piyasa dışı başarısızlık olarak da ifade edilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Charles Wolf, Jr. (1998). “Piyasa veya Devlet”, (Çevirenler: S.Akgüngör ve A.R. Karacan), Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir.

kaynak dağılımını sağlayamadığı sürece devlet ekonomiye müdahale edebilir. Devletin başarısızlığı teorisi; devletin ekonomideki düzenleme ve müdahalelerin olumsuz sonuçlarını ortaya koymaktadır. Bir başka ifadeyle bu teori devletin görev ve fonksiyonlarının aşırı büyümesi ve devleti yönetenlerin güç ve yetkilerinin sınırsız olması neticesinde devletin kendisinden beklenenleri yerine getirmede başarısızlığa uğrayacağını belirtmektedir (Aktan, Kesik, Kaya, 2010: 251).

Devlet müdahalesiyle oluşan kamu harcamalarındaki artışta ülkeler borçlanma ve bütçe açıklarına giderek ekonomiyi finanse etmeye çalışmıştır. Kamu tercihi teorisinde devletin görevlerini uygulama konusundaki bazı aksaklıklardan dolayı yetersiz olduğu savunulmaktadır. Politikacıların kararlarındaki yozlaşmalardan dolayı da piyasa başarısızlığındaki müdahalelerle tam bir şekilde eksikliklerin giderilmesi yetersiz olmaktadır. Kamu tercihi teorisyenlerine göre devlet; kaynakları etkin ve verimli kullan(a)mayan, hatta gereksiz kaynak israfına neden olan müdahaleci bir örgüttür (Kızılböğâ, 2012: 99).

1.2 Devlet Başarısızlığına Yol Açan Sebepler

Buchanan, kamu ekonomisinin başarısızlığında ana etken olarak devletin aşırı bir şekilde büyümesini görmektedir. Devletin aşırı büyümesini ise, homoeconomicus yaklaşımı altında siyasal süreçte kendi çıkarı peşinde koşan bireyler ve Keynesyen yaklaşımlar oluşturmaktadır. Bu ana sebepler dışında kamu ekonomisini başarısızlığa iten diğer sebepler rasyonel seçmenin bilgisizliği ve ilgisizliği, baskı ve çıkar gruplarının rant kollama faaliyetleri, oy ticareti, politik miyopluk, oy çokluğu ilkesi ve ortanca seçmen teorisidir (Dura, 2006: 112-113). Ancak bu sebepleri çoğaltmak da mümkündür.

Rasyonel Seçmenin Bilgisizliği ve İlgisizliği: Siyasi hayatta tam rekabetin geçerli olmamasının nedeni ve aynı zamanda da sonucu rasyonel seçmenin bilgisizliği ve ilgisizliğidir. Devlette karar alma konusunda politikacılar tam rekabet şartlarını sağlamamaktadır. Bu şartlar genelde siyasal sistem sürecinde siyasiler ve seçmenler arasında olmaktadır. Ancak seçmenlerin tam bilgi sahibi olmamaları (tercih edecekleri hizmet konusunda araştırma yapmadan bilgisiz ve ayrıca ilgisiz olmaları), siyasi parti liderlerinin tek adamlığı, şeffaflığı ortadan kaldırarak devletin başarısızlığına neden olmaktadır.

Politik Miyopluk: Politikacıların toplumun faydasından ziyade kendi çıkarlarını düşünerek hareket etmesi, seçimi kazandıracak kısa vadeli diğer bir ifade ile günü kurtaracak politikaları tercih etmesi devlet başarısızlığına sebep olan faktörlerden birisidir.

Rant Kollama Faaliyetleri: Baskı ve çıkar grupları tarafından yürütülen lobicilik faaliyetleri ile seçmenlerin gerçek tercihlerini yansıtmayan kararların alınıp uygulanması da devletin başarısızlığına neden olmaktadır.

Oy Ticareti: Siyasi partilerin topluma sunulacak mal ve hizmetler üzerinde alış-veriş veya değiş-tokuş yapması, kamu hizmetlerinin belirli bir bölgeye kaymasına, adil ve dengeli olmayan bir dağılım ile hizmet kayırmasına ve nihayetinde devletin başarısızlığına neden olmaktadır. Bir diğer ifade ile hizmet kayırmacılığına neden olan ve politik yozlaşma olarak da adlandırılan bu durum, kamu ekonomisinde optimum kararların alınmasını engellemektedir.

Oy Çokluğu İlkesi: Kamusal kararların oy birliği ilkesinden ziyade oy çokluğu ilkesine göre alınması, çoğunluğun azınlığı sömürmesine veyahut gerçekten gerekli olan kamu hizmeti yerine çoğunluğun kararı ile farklı bir hizmetin alınmasında ve devletin kaynak kullanımında başarısızlığına neden olmaktadır.

Ortanca Seçmen Teorisi: Ortanca seçmen, “kendi dışında daha yüksek harcama düzeyini tercih eden birey sayısı, daha düşük harcama düzeyini tercih eden birey sayısına eşit olan kişi” olarak tanımlanmaktadır (Stiglitz, 1994) Siyasi süreçte toplumda en geniş tabakayı oluşturan ortanca seçmendir. Bunun farkında olan siyasiler de oylarını arttırmak (kendi çıkarlarını maksimize etmek) adına ortanca seçmene yönelmekte, farklı kesimlerin tercih ve ihtiyaçlarını göz ardı edebilmektedir. Bu davranış da hizmet sunumunun etkinlik ve verimliliğini olumsuz etkileyerek devlet başarısızlığına sebep olmaktadır.

Politik Dışsal Ekonomiler: Politik dışsal ekonomiler; patronaj ilişkileri, türemiş dışsallıklar ve rant yayma dağıtma faaliyetleri sebebiyle ortaya çıkmakta ve devletin başarısızlığına sebep olmaktadır. Patronaj ilişkileri çerçevesinde siyasal iktidar kendi partisine mensup olanları koruyup kollama eğilimi göstermektedir.

Politik Negatif Ölçek Ekonomileri: Politik negatif ölçek ekonomileri piyasa başarısızlığının sebebi olduğu gibi devlet başarısızlığının da sebebidir. Aşırı büyüyen devletin aşırı üretimi ile ortaya çıkmaktadır. Politik negatif ölçek ekonomileri daha çok enerji, ulaştırma, haberleşme sektörlerinde yaygındır.

Kamusal Güç ve Yetki Dağılımına Dengesizlik: Kamu tercihi teorisine göre piyasa ekonomisinde yaşanan kaynak dağılımındaki dengesizlik kamu ekonomisi ile çözümlenebilecektir. Fakat bu konuda devletin başarılı olduğu söylenemez. Piyasa ekonomisindeki gelir dağılımı dengesizliğinin kamu sektöründe olmamasının garantisi yoktur, zira kamu kesiminin güç ve yetki dağılımında da bu dengesizlik görülmektedir.

Politikada Şeffaflık ve Saydamlığın Olmaması: Şeffaflık ve saydamlık “kamu yönetiminde görev, yetki ve sorumluluklar ile karar ve hizmet süreçlerinin önceden bilinebilir ve açık olmasını; üretilen karar, belge ve bilgilere ulaşılmasına fırsat verilmesini, faaliyet ve denetim raporlarının yayınlanmasını ifade eder” (5018 sayılı KMYKK, Madde 7). Kamu yönetiminde devlet, halkı bilgilendirme konusunda yetersiz olmakla birlikte açıklık yerine gizliliğe başvurmuştur, bu sorunun giderilmesi için ise kamunun denetlenmesi gerekmektedir (Kırılmaz, Atak, 2015: 191).

Politikada Aşırı ve Gereksiz Harcamalar: Devlet uygulayacağı maliye politikaları ile seçmenlerin faydasını düşünmektedir. Piyasa ekonomisinde rekabet gücünü koruyabilmek için maliyet azaltıcı faktörler araştırılıp bu faktörleri uygulamaya geçirmek için çalışılırken kamu kesimi aktörleri kendi çıkarlarını maksimize edecek davranış sergilemekten kaçınmayacaklar, böylelikle kamu kaynaklarında gereksiz veya aşırı harcamalara gidebileceklerdir ki bu da başarısızlığın nedenlerindedir.

2. Anayasal İktisat

Anayasal İktisat kavramı, devletin varlığı ve yetkilerinin belirli bir disiplin altında sınırlandırılması ile bireylerin ekonomik hak ve özgürlüklerini incelemektedir (Yereli, 2003:83-85). Buchanan’a göre anayasal iktisat, ekonomik ve siyasal kurumların seçimlerini ve davranışlarını sınırlayan alternatif yasal-kurumsal-anayasal kuralların işleyiş özelliklerini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu kurallar, ekonomik ve siyasal kurumlar tarafından yapılacak seçimlerin çerçevesini belirlemektedir (Hayrulloğlu, 2016: 338). Bu kurallar anayasal iktisat teorisinde toplumsal sözleşmeler olarak kabul edilmektedir. Toplumsal sözleşmeler vatandaşların devletin yetkilerini sınırlandırarak devlet ve vatandaşlar arasında ortak bir görüş ile uzlaşma sağlamaktadır. Anayasal iktisat teorisi ekonominin belirli bir disiplin içinde incelenmesini varsaymaktadır.

Anayasal iktisat temelde ekonomiye dair kuralların anayasalar içinde yer almasına dayanmaktadır. Ancak anayasal iktisat sadece politik hak ve özgürlüklerin değil aynı zamanda ekonomik hak ve özgürlüklerinde sınırlandırılması gerektiği üzerinde durmaktadır (Eker, 1992: 35). Toplumsal düzenin sağlanmasında ancak anayasal kurallar ile bireysel özgürlükler korunabilecektir (Yolal, 2018: 166).

Anayasal iktisatın temelinde kamu tercihi teorisi yatmakta olup, her iki teori de aynı varsayımlara sahiptir: metodolojik bireysellik, rasyonalite, maximand ilkesi ve politik mübadele ilkesi (Dede, 2010: 5). Metodolojik bireysellik, bir toplumda ekonomik ve sosyal kararların bireylerin tercihleri ile elde edilmesine dayanmaktadır. Rasyonalite ve maximand ilkesi ise, bireylerin rasyonel davrandığı gerçeğinden yola çıkarak, seçmenden başlayarak siyasi parti, bürokrat ve çıkar gruplarının kendi faydalarını maksimize etmeye çalıştığını ifade etmektedir. Politik mübadele ise piyasalara benzer şekilde siyasal karar alma sürecinde yer alanların birbirleri ile mübadele halinde olması durumudur.

Anayasal iktisatın temel ilkeleri bütçe denkliliği, sınırlı borçlanma, sınırlı vergilendirme ve sınırlı harcama olarak ifade edilmektedir (Önder 1997: 119):

Bütçe Denkliği: Bütçe denkliği bütçede giderlerin gelirlere eşit olması durumudur. Öncelikle gelirlerin belirlenip buna göre harcama yapılması bütçe denkliliğini kolaylaştırır da uygulamada zordur, keza günümüzde öncelikle gelirler değil giderler belirlenmektedir. Denk bütçe ilkesine göre savaş ve olağanüstü durumlar dışında denkliliğin bozulmaması gerekmektedir. Bütçenin fazla vermesi durumunda ise fazlalık borç ödemelerine kullanılmalı ya da izleyen yılın bütçesine aktarılmalıdır.

Sınırlı Borçlanma: Kamu kesimindeki bütçe açığını kapatmak ve denk bütçeyi sağlamak amacıyla borçlanma yoluna başvurulmaktadır. Ancak anayasal iktisat ilkelerine göre kamu kesiminin borçlanmaya başvurması sınırlandırılmaktadır. Örneğin borçlanmanın GSMH’nin %3’ünü geçmemesi şeklinde bir sınırlandırma getirilerek borçlanmanın milli gelir sınırları içerisinde kalması sağlanmaktadır.

Sınırlı Vergilendirme ve Sınırlı Harcama: Özellikle baskı ve çıkar gruplarının lobicilik faaliyetleri ile kendi çıkarlarını maksimize etme çabası ve aşırı harcamalarını sınırlandırmak için vergiler sınırlandırılarak dolaylı yoldan harcamalar da sınırlandırılmaktadır.

3. Mali Kurallar ile Devlet Başarısızlığına Çözüm

Devletin başarısızlığı milli ekonomideki yerinin payıyla önem taşımaktadır. Milli ekonomiden kamu kesiminin aldığı pay ne kadar artarsa, devlet o kadar büyüyor diğer bir ifadeyle ekonomide kamu kesimi baskın rol oynuyor demektir. Devletin (daha dar anlamda siyasi iradenin) ekonomi yönetiminde gücünün sınırlanması, ülke uygulamaları da göz önüne alındığında anayasal kurallar yanında, yasal ve kurumsal düzenlemeleri de barındırabilmektedir. Anayasal iktisat perspektifinde mali kurallar yasalarda yer alacağından kuralların bağlayıcılığı da arttırmaktadır. Kamu kesiminde yaşanan aksaklıklara diğer bir ifade ile devlet başarısızlığına anayasal iktisat açısından çözüm önerisi olarak mali kurallar önerilmektedir. Mali kurallar ise anayasal iktisatın temel ilkelerine dayanmaktadır.

3.1. Mali Kuralların Ortaya Çıkışı

Devletin kamu maliyesinde sürdürülebilirliği sağlayabilmesi için gelir ve giderlerinin dengede olması gerekmektedir. Kamu maliyesinin esas konularından olan gelir ve gider denkliliği kamu maliyesi için büyük önem taşımaktadır. Kamu gelir ve giderlerinde denkliliğin sağlanması mali disiplin olarak ifade edilmektedir. Mali disiplin sağlanmadığında ekonomik dengesizlikler ortaya çıkacaktır. Bu nedenle mali disiplinin sağlanabilmesi için mali kuralların uygulanması gerekmektedir. (Ergün, Cura, 2016: 265). Mali kurallar ve mali disiplin ile makroekonomik istikrar sağlanabilecektir.

Mali kuralların ortaya çıkma ve uygulanma nedenleri özetlenecek olursa (Aktan vd, 2010: 47; Günaydın, Eser, 2009:53) :

- ✓ Büyüyen devlet, artan harcamalar ve sonucunda artan bütçe açıkları,
- ✓ Maksimand ilkesinin gereği olarak maliye politikası araçlarının keyfi kullanımı,
- ✓ Kamu tercihi teorisi ve anayasal iktisat teorilerinin önem kazanmaya başlaması,
- ✓ Mali disiplini ve makroekonomik istikrarı sağlamak,
- ✓ Maliye politikasının kredibilitesini artırmak ve bütçe açıklarının azaltılmasına yardımcı olmak,
- ✓ Uzun vadede maliye politikasının güvenilirliğini ve sürdürülebilirliğini sağlamak,
- ✓ Ekonomik dalgalanmaların etkisini azaltmak veya dalgalanmaların daha da artmasını engellemek.

Politik miyopluk olarak adlandırılan politikacıların kısa görüşlülüğü, kısa vadeli planlamalarla aşırı harcama yapılmasına neden olmakta, sınırlı kaynakların etkin kullanılmasını önlemektedir (Schaechter, Kinda, Budina, Weber, 2012: 4) Bu noktada mali kuralların amacı da mali sorumluluk ve borcun sürdürülebilirliğinin sağlanmasıdır. Mali kurallar, hükümetin diğer finansal politikalarını da etkilemektedir. Örneğin denk bütçe kuralı otomatik stabilizatörlerin çalışmasına izin vererek para politikası üzerindeki baskıyı azaltabilmektedir (Çetin, 2017: 58).

Mali kurallara dair 8 önemli kriter; basitlik, şeffaflık, esneklik, iyi tanımlanmışlık, yeterlilik, zorlayıcılık, uyumluluk ve etkinlik olarak sıralanmakta ve bu kriterlere uyulduğu takdirde mali kurallarda bütünlük sağlanabileceği ifade edilmektedir (Kopits, Symansky, 1998: 120).

3.2. Mali Kural Türleri

Mali kurallar farklı ayrımlara tabi tutulmakta olup, Tablo 1'deki gibi kategorize etmek mümkündür.

Tablo 1. Mali Kural Türleri		
Drazen'e göre Mali Kurallar	Marneffe vd.'ne göre Mali Kurallar	Teoride Mali Kurallar
Maliye Politikasına Yönelik Sınırlamalar - Denk Bütçe Kuralı - Borç Kuralı	Neoklasik Mali Kurallar - Açık Kısıtı - Borç Kısıtı	- Borç Kuralı - Bütçe Kuralı - Harcama Kuralı - Gelir Kuralı
Prosedüre Yönelik Sınırlamalar - Bütçe Hazırlanması, Görüşülmesi - Bütçe Kabul Edilmesi, Uygulanması	Keynesyen Mali Kurallar	

Drazen, 2002: 1-2; Marneffe vd., 2010: 2'den yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

Mali kurallar Drazen'e göre maliye politikaları üzerindeki sayısal sınırlamalar ile prosedüre yönelik sınırlamalar olarak iki farklı türe ayrılırken; Marneffe vd.'ne göre Neoklasik ve Keynesyen mali kurallar olarak ikiye ayrılabilir. Mali kuralların uygulanışı ülkelerin içinde buldukları ekonomik duruma göre değişmekte, hatta süre bakımından yıllık, çok yıllık ya da konjonktürel dönemlere göre farklılıklar gösterebilmektedir. Ancak teoride en çok uygulanan mali kurallar borç kuralı, bütçe kuralı, harcama kuralı ve gelir kuralıdır.

Borç kuralı, kamu kesiminin borçlanma kaynaklarına veya miktarlarına belirli bir üst sınır getiren kuraldır. Bu kural ile yurt içi kaynaklardan borçlanmaya veya merkez bankasından borçlanmaya sınır getirilebilir. Ayrıca milli gelirin belirli bir oranına kadar borçlanmaya izin verilebilir.

Bütçe kuralı, bütçe denkleğinin sağlanması için aşırı borçlanma ve bütçe açıklarına engel olunmasıdır. Ancak konjonktürel dalgalanmalar dikkate alınmadığında bütçe denkleğinin sağlanması kolay olmamaktadır. Bunun yerine "altın kural" olarak bilinen kamu kesiminin sadece sermaye yatırımları için borçlanması tercih edilmektedir (Chote, Emmerson, Tetlow, 2009: 81).

Harcama kuralı; kamu harcama kalemlerinin belirli kısmı üzerinde veya tamamında sınırlamaya gidilmesidir. Kamu harcamaları kamu gelirlerinden daha esnek bir yapıya sahip olduğundan uygulanması da daha kolaydır.

Gelir kuralı; devletin en temel gelir kaynağı olan vergilerin oranlarının artırılması veya vergi harcamalarının azaltılması yoluyla uygulanan kuraldır.

3.3. Mali Kural Uygulamaları

Ülkeler özellikle krizlerden sonra ekonomik istikrarı sağlamak amacıyla mali disiplini oluşturmak için mali kuralları kullanmaktadır. Mali kurallar, 1990'dan sonra ekonomideki istikrarsızlığın çözümü olarak görülmeye başlanmıştır. Mali kural çeşitlerinden en yaygın şekilde kullanılan denk bütçe ve borçlanma kuralları hem gelişmiş ülkelerde hem de gelişmekte olan ülkelerde kullanılmaktadır. Bu iki kuralı birlikte kullanan ülkelerin genellikle refah seviyeleri yüksektir. Gelişmekte olan ülkeler genellikle kamu harcamalarını finanse etmek için gelir kuralını kullanmaktadır. Gelişmiş ülkeler ise borçlanma veya bütçe kanunlarından yararlanarak mali disiplini sağlamaktadır. Tablo 2'de görüldüğü üzere Avrupa ülkelerinin çoğu çok yıllık olarak mali kural uygulamaktadır. Bu kurallara bakıldığında genelinenin bütçe denkleği üzerine olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Mali Kural Ülke Uygulama Örnekleri

Avrupa Ülkeleri	Kural Türü	Süre	Avrupa Ülkeleri	Kural Türü	Süre			
Danimarka	Yapısal Bütçe Dengesi	Çok Yıllı	İsveç	Ortalama Bütçe Açığı	Konjonktür			
Hollanda	Harcama Tavanı	Çok Yıllı	İsviçre	Bütçe Dengesi-Borç Freni	Konjonktür			
Finlandiya	Bütçe Dengesi	Çok Yıllı	Slovakya	Gelirin %'sinde Borç	Yıllık			
	Bütçe Dengesi	Çok Yıllı	Polonya	GSYH'nın %'sinde Borç	Yıllık			
	GSYH'nın %'sinde Borç	Çok Yıllı	İspanya	Bütçe Dengesi	Konjonktür			
Slovenya	GSYH'nın %'sinde Borç	Çok Yıllı		Borç Tavanı	Yıllık			
Borç Tavanı	Yıllık	Gelirin %'sinde Borç		Yıllık				
Estonya	Bütçe Dengesi	Çok Yıllı	Yükselen Piyasa Ülkeleri	Kural Türü	Süre			
	Bütçe Dengesi	Çok Yıllı				Hindistan	Altın Kural	Çok Yıllı
	GSYH'nın %'sinde Borç	Yıllık				Brezilya	Gelirin %'sinde Borç	Yıllık
	Bütçe Dengesi	Yıllık				İsrail	Açık ve Harcama Tavanları	Çok Yıllı
İngiltere	Altın Kural	Konjonktür	Kolombiya	Gelirin %'sinde Borç	Yıllık			
	GSYH'nın %'sinde Borç	Konjonktür						

Kaynak: Debrun, Epstein, Symansky, 2008: 9'dan yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

Tablodan gelir kuralının uygulamada tercih edilmeyen bir kural olduğunu, sadece sermaye yatırımları için borçlanmaya izin veren altın kural uygulamasının ise İngiltere ve Hindistan tarafından tercih edilen bir uygulama olduğunu görmek mümkündür. İngiltere'de altın kural uygulaması yanında 1998 yılında çıkarılan Mali İstikrar Kanunu ile kamu net borcunun gayri safi yurt içi hasılanın yüzdesi olarak ekonomik konjonktür dönemlerinde istikrarlı bir seviyede tutulması olan sürdürülebilir yatırım kuralı getirilmiştir. Bu iki kural ile borçların gelecek nesillere aktarılmasının önüne geçilmesi hedeflenmiştir. (Murray, Wilkes, 2009: 4-5; Emmerson, Frayne, Love, 2006: 2).

3.4. Mali Kuralların Türkiye’de Uygulanabilirliği

Türkiye’de 1980’lerde yaşanan liberalleşme hareketlerinden sonra 1990’lı yılların başında enflasyonda yaşanan artış ve borçlardan kaynaklanan bütçe açıkları ile mali disiplin sağlanamamıştır. Kamu harcamalarına karşı denetim zayıf kalmış ve harcamaları finanse etmek için borçlanmaya gidilmiş fakat borçlarda sınırlamalar olmamıştır. Bu sebepten dolayı mali disiplinsizlik, iç borçlanma ve kamu açıklarında artış görülmüştür. 1994 yılında yaşanan krizde acil bir ekonomi paketi uygulamaya konulmuş ancak bütçe açıklarının kontrolü sağlanamamıştır. Krizin ardından bütçe açıklarının finansmanında Merkez Bankası kaynaklarına başvurulması kanuni bir değişiklik ile kademeli olarak azaltılmış ve 1997 yılından itibaren Hazine’nin Merkez Bankasından kısa vadeli avans kullanması yasaklanmıştır. Diğer bir ifade ile Hazinenin tek finansman kaynağı iç ve dış borçlanma olarak şekillenmiştir. Bütçe açığının Merkez Bankası aracılığı ile finanse edilmesine yasak getirilmesi açıkça ifade edilmese de ilk mali kural uygulamasıdır.

Türkiye, yaşadığı yüksek enflasyon sorununu çözmek için, bir ekonomik istikrar programı hazırlayarak mali destek için IMF’ye sunmuştur. Söz konusu programın amacı “2002’ye kadar enflasyonu tek haneli sayılara indirmek, sürdürülebilir bir kamu mali pozisyonu sağlamak, ekonomideki kronik yapısal etkinsizliklerin önüne geçmek ve sürdürülebilir kalkınma düzeyini yükseltmek” biçiminde özetlenmiştir (Eroğlu, Eroğlu, 2009: 133). Bu programla birlikte faiz oranlarında düşüş ve mali disiplinde istikrarın sağlanması amaçlanmıştır. Ancak 2000 yılı Kasım ayında ve 2001 yılı Şubat ayında yaşanan krizler neticesinde “Enflasyonu Düşürme Programı” yarım kalmış ve Mayıs 2001 tarihinde “Güçlü Ekonomiye Geçiş” programı başlatılmıştır. Programın amacı 2001 yılında yaşanan ekonomik buhranın oluşturduğu olumsuzlukları tekrarlamayacak şekilde ilerleyerek ekonomide mali istikrarı ve güven ortamını sağlamaktır.

2001 krizinde artan iç ve dış borç faizleri Türkiye’yi uluslararası finans kuruluşlardan borçlanmaya itmiştir. Yaşanan olumsuzluklar ile kamu maliyesinde etkisi olmadığı düşünülen mali kurallar, bu süreçten sonra ekonomiyi canlandırmak amacıyla özellikler borç yönetimi ile ilgili mali kurallar tekrar ortaya çıkmıştır. Bunlar arasında, IMF ile yapılan stand-by anlaşmaları, 4749 sayılı Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanun, 5018 sayılı Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunu ve yerel yönetim kapsamında 5393 sayılı Belediye Kanunu sayılabilir. 2002 yılında kamuda istikrar ve borç sisteminde yönetim sağlamak için 4749 Sayılı Kanun ile borçlanmalara limit getirilmiştir. 2003 yılında kabul edilen 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi Kontrol Kanunu (KMYKK) ile kamu mali yönetimi üzerinde düzenlemeler yaparak mali saydamlık ve disiplin sağlanmaya çalışılmıştır. Bu Kanun ile, bütçe süreçleri yeniden tanımlanmış, bütçenin kapsamı genişletilmiş, mali kontrol sistemi yenilenmiş, iç denetim uygulamasına geçilmesi öngörülmüş, stratejik yönetim ve performans ilişkisi kurulmuştur.

IMF ile yapılan anlaşmaların temelini mali disiplinin sağlanabilmesi için faiz dışı fazla verilmesi oluşturmaktadır. Bu kapsamda Türkiye mali kural olarak faiz dışı fazla³ hedefi uygulamaya çalışmış ve faiz dışı fazlanın milli hasılının %6.5’u olacak şekilde devam edeceğini taahhüt etmiştir. Ancak tablo 3 incelendiğinde Türkiye’nin bu hedefi tutturamadığı görülmektedir.

Tablo 3. Faiz Dışı Fazla/GSYH (2000-2011)										
Yıllar	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Faizdışı Denge/ GSYH (%)	4,39	5,20	3,29	4,03	4,89	5,89	5,45	4,16	3,50	0,05

Kaynak: SBB, 2011 Yılı Bütçe Gerekçesi, Erişim: https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/04/2011-ButceGerekcesi_2011.pdf Erişim tarihi: 08.09.2023)

IMF ile kamu borçlanma sorununun aşılması ve mali disiplinin sağlanabilmesi için yapılan 17. Stand-by Anlaşması ile 10 adet, 18. ve 19. Stand-by Anlaşmaları ile de 9 adet sayısal hedef belirlenmiştir. (Civriz, 2010, s. 336). Bu hedefler mali kural türü hedefler olup tablo 4’de gösterilmektedir.

Tablo 4. IMF ile Yapılan Stan-by Anlaşmalarında Yer Alan Mali Kural Türü Hedefler	
Hedefler	Mali Kural Türü
Faiz dışı fazla hedefi	Bütçe dengesi kuralı
Kısa vadeli dış borç stoku ve dış borçlanmaya ilişkin tavanlar	Borçlanma kuralı

³ “Faiz dışı fazla, kamu gelirlerinden faizler dışında kalan kamu harcamalarının karşılanması sonrası kalan kısmı ifade etmektedir”. Ayrıntılı bilgi için bkz: Temel Gürdal, (2017), Türkiye’de Faiz Dışı Fazla Ve Borçların Sürdürülebilirliği (1975-2007 Dönemi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi (C.X ,S II, 2008), 417-442.

Konsolide bütçe faiz dışı harcama tavanı	Harcama Kuralı
Özelleştirme gelirlerine yönelik belirlenen hedefler	Gelir Kuralı
Kaynak: IMF, Erişim: https://www.imf.org/en/Search#q=stand-by%20arrangement&first=30&sort=relevancy&f:country=[T%C3%BCrkiye%2C%20Republic%20of] (Erişim tarihi: 10.09.2023)	

2008 yılında yaşanan küresel kriz Türkiye’yi etkilemiş ve kamu kesimi borçlanma gereği 2001 krizinden daha fazla bir artış göstererek %5.1’e yükselmiştir (SBB, 2010 Bütçe Gerçekleşme Raporu). Özel tüketim vergisi ve ithalde alınan vergilerle bütçe açığının frenlenmesi sağlanmıştır. Ayrıca mali kural uygulanmasına kara verilmiş ve “Mali Kural Kanun Tasarısı” hazırlanmıştır. Tasarıya göre uzun vadeli büyüme hızının % 5 ve ideal bütçe açığının milli hasılaya oranının %1 olması gerektiği ifade edilmiştir (MKKT, Madde 5). Ancak mali kural kanun tasarısı olarak kalmış ve yasalaşması ertelenmiştir.

Türkiye’nin 2008 yılındaki krizden hızlı çıkmasının nedeni 2002-2007 yılları arasında uygulanan mali disiplini sağlamaya yönelik mali kural ve buna benzer uygulamalar olmuştur. Böylece kriz sonrası mali kurallara yer vererek mali disiplin ortamı oluşturulmaya çalışılmıştır.

SONUÇ

Politik çıkarlar, kaynakların etkin tahsis edilememesi, makroekonomik istikrarsızlıklar ve yetki sınırsızlığı devletin ekonomiye müdahalesinin olumsuz sonuçlarına yol açmaktadır. Bu sorunlara daha açık ifade ile devletin başarısızlığına yasal olarak mali kuralların uygulanmasıyla çözüm bulma arayışları başlamıştır. Özellikle bu durum kriz zamanlarında etkinliğini göstermiştir. Mali kurallar teorik olarak harcama, gelir, bütçe ve borç kuralları şeklinde olup, günümüzde birçok ülke tarafından farklı şekillerde uygulanmaktadır. Türkiye’de mali kural uygulamalarına 2000’li yıllarda önem verilerek bir takım kanunlar oluşturulmuş ve mali kural benzeri uygulamalara gidilmiştir. IMF ile yapılan stand-by anlaşmasında yer alan faizi dışı fazla hedefi de bunlardan birisidir. Mali kural kanun tasarısı çıkarılmış ancak kanunlaşmamıştır, halen de anayasal iktisat perspektifinde bir mali kural uygulaması söz konusu değildir.

Mali kurallar ile bütçe açıklarını kapatmak, denk bütçeyi sağlamak istenmektedir. Fakat uygulamaların kuralların ne kadarını yansıtıp yansıtmadığı tartışılır bir konudur. Bu nedenle anayasal sınırlamalar çerçevesinde mali kurallar, uygulamalarda esneklik ve mali disiplinden ödün vermeden uygulanmaya çalışılmalıdır. Kurallara uyumun sağlanması için mali konseyler oluşturularak denetimin sağlanması gerekmektedir. Mali kurallar, mali istikrar ve ekonomiyi canlandırma açısından önem taşımaktadır. Fakat kriz dönemlerinde mali kurallar etkinliğini koruyamamaktadır. Devlet başarısızlığına çözüm için mali kurallardan istenilen verimi alabilmek hatta güvenilir ve istikrarlı bir şekilde mali kural uygulamalarının sürdürülebilirliğini sağlamak için mali kuralların yanında destekleyici yapısal reformlar da kullanılmalıdır.

Yazarların Katkı Düzeyleri: Birinci Yazar % 100.

Etik Komisyon Onayı: Çalışmada etik komisyon onayına gerek yoktur.

Finansal Destek: Çalışmada finansal destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması: Çalışmada potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKLAR

- AKÇA, H. (2011). Devlet Müdahalesinin Başarısızlığı Üzerine Bir Değerlendirme, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(3), 179-190.
- AKTAN C.C., KESİK, A., KAYA, F. (2010). *Mali Kurallar, Maliye Politikası Yönetiminde Yeni Bir Eğilim: Kurallar ve Sınırlamalar*, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı.
- CHOTE, R., EMMERSON, C. ve TETLOW, G. (2009). Fiscal Rule and Policy Framework, *IFS Green Budget 2009*.
- CİVRİZ, M. (2010). *Türkiye’de Mali Disiplini Sağlamaya Yönelik Mali Hükümler ve Mali Kural Benzeri Uygulamalar*, T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Yayın No:2010/408.
- ÇETİN, İ. (2017). Mali Kurallar ve Teorik Temelleri Üzerine Bir İnceleme, *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 53-81.
- DEBRUN, X., EPSTEİN, N. and SYMANSKY, S. (2008). A New Fiscal Rule: Should Israel “Go Swiss?”, *IMF Working Paper*, April.

- DEDE, M. E. (2010). *Anayasal İktisat Perspektifinden Maliye Politikası Kuralları ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Uygulamanın İncelenmesi*, T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Mesleki Yeterlilik Tezi.
- DRAZEN, A. (2002). *Fiscal Rules From A Political Economy Perspective. Conference on Rules-Based Fiscal Policy in Emerging Market Economies*. Oaxaca: IMF-World Bank.
- DURA, Y. C. (2006). Kamu Tercihi Teorisinde Kamusal Etkinlik Problemi, *Türk İdare Dergisi*, 451, 107-115.
- EKER, A. (1992). Anayasal İktisat Açısından 1982 T.C. Anayasası. *Ekonomik Anayasa Sempozyumu*, 28-29 Mayıs, Ankara, Takav Matbaası.
- EMMERSON, C., FRAYNE, C. ve LOVE, S., The Government's Fiscal Rules, *IFS Briefing Note*, 16.
- ERGÜN, Y., CURA, S. (2016). Anayasal İktisat Yaklaşımı Açısından Avro Krizi, *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 23(1), 263-286.
- EROĞLU, N., EROĞLU, İ. (2009). IMF-Türkiye ilişkileri ve 20. Stand-By Müzakereleri Üzerine Bir Değerlendirme, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2009(2), 124-146.
- GÜNAYDIN, İ., ESER, LY (2009). Maliye Politikasındaki Yeni Trend: Mali Kurallar, *Maliye Dergisi*, 156, 51-65.
- GÜRDAL, T. (2017). Türkiye'de Faiz Dışı Fazla ve Borçların Sürdürülebilirliği (1975-2007 Dönemi), *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi*, (C.X ,S II, 2008), 417-442.
- HAYRULLAHOĞLU, B. (2016). Anayasal İktisat Teorisi Perspektifinden Yerel Mali Özerklik (Anayasal İktisat Teorisi Açısından Yerel Mali Özerklik), *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 23 (2), 337-351.
- HOBBS, T. (2017). *Leviathan veya Bir Din ve Dünya Devletinin İçeriği, Biçimi ve Kudreti* (Çev. Semih Lim), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 15.Baskı.
- İNTERNET: SBB, 2011 Yılı Bütçe Gerekçesi, https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/04/2011-ButceGerekcesi_2011.pdf, (Erişim tarihi: 08.09.2023).
- İNTERNET: IMF, [https://www.imf.org/en/Search#q=standby%20arrangement&first=30&sort=relevancy&f:country=\[T%C3%BCrkiye%2C%20Republic%20of](https://www.imf.org/en/Search#q=standby%20arrangement&first=30&sort=relevancy&f:country=[T%C3%BCrkiye%2C%20Republic%20of) (Erişim tarihi: 10.09.2023.)
- İNTERNET: MKKT (Mali Kural Kanun Tasarısı), https://www.muhasabetr.com/guncelmevzuat/mevzuat_oku.php?mevzuat_id=1142, (Erişim tarihi: 12.09.2023).
- KIRILMAZ, M., ATAK, F. (2015). Kamu Mali Yönetiminde Şeffaflık Ve Hesap Verebilirlik Araçları:Faaliyet Raporları, *Ombudsman Akademik Dergisi*, 2(3), 189-217.
- KIZILBOĞA, R. (2012). Kamu Tercihi Ve Anayasal İktisat Teorilerinin Değerlendirilmesi, *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 2(1), 91-109.
- KİRMANOĞLU, H. (2009). *Kamu Ekonomisi Analizi*, Beta Yayınları, İstanbul.
- KOPITS, G., SYMANSKY, S. (1998). Fiscal Policy Rules, *IMF Occasional Paper*.
- MARNEFFE, W., AATLEB, B, V., WIELENC, WOUTER, V.D., VEREECKD, L. (2010). The Impact of Fiscal Rules on Public Finances: Theory and Empirical Evidence for The Euro Area, *Cesifo Working Paper Series No.3303*.
- MURRAY, A. WILKES, G. (2009), Fiscal Rules OK?, Centre Forum, <http://www.centreforum.org/assets/pubs/fiscal-rules.pdf>. (Erişim tarihi: 12.09.2023).
- ÖNDER, İ.(1997). Anayasal İktisat, *Ekonomide Durum Dergisi*, Türk-İş Yayınları, Bahar-Yaz Sayısı, Ankara.
- SAKAL, M. (1996). Kamu Ekonomisi Teorisinin Gelişmesinde Kamu Tercihi Teorisinin Etkisi, *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(1), 1-14.
- SCHAECHTER, A., KİNDA, T., BUDİNA, N. ve WEBER, A. (2012). Fiscal Rules in ResponsetotheCrisis—Towardthe “Next-Generation” Rules, A New Dataset, *IMF Working Paper*.
- STİGLİTZ, J. (1994). Economic Growth Revisited, *Industrial and Corporate Change*, 3(1):65-110.
- WOLF, C. Jr. (1998). *Piyasa veya Devlet*, (Çevirenler: S.Akgüngör ve A.R. Karacan), Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir.
- YERELİ, A.B. (2003). *Ekonomik Özgürlükler ve Türkiye'de Devlet-Birey İlişkisi*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- YOLAL, M. (2018). Nobel Ödülü Sahibi James M. Buchanan'ın Konseptinden Kurallar, *Electronic Journal of Social Sciences*, 17(65), 160-179.